

Manuel de Solà-Morales

Entrevista de Ricard Gratacòs i Carles Bàrcena.
Dibuix, Maria

Tenim la sensació que fa molt anys que s'imparteix la docència de la urbanística de la mateixa manera. Perquè la docència al departament d'urbanística no canvia al mateix ritme que ho fa la ciutat contemporània?

No és exacte del tot que no canviï la docència. Si ho mirem en perspectiva veiem que hi ha canvis en l'atenció a fenòmens més actuals i diferents de la ciutat contemporània. Una altra cosa és que aquests canvis siguin suficients, no ho són. No és tan fàcil canviar. Hi ha certes inèrcies que el propi sistema pedagògic afavoreix que fa que tendim a l'estabilitat. També és veritat que la ciutat contemporània és una cosa molt fugissera, i molt difícil de reconduir a l'estructura docent de cursos de 200 persones que són poc flexibles en la seva mecànica. Si ensenyéssim en seminaris de 30 persones, de qualsevol inici en podríem desplegar fils que et podrien portar molt més a prop de la realitat i d'experiències concretes. Actualment hi ha unes rigideses de mètode, que venen donades per l'organització, que fan que no sigui fàcil trobar una forma docent per aquestes matèries tan variades. La ciutat és cada cop més informe, els estris propis de l'arquitecte -que tenen a veure molt amb la formació més ineficaços... Els cursos són curts i és difícil arribar a discussions llargues i fructíferes.

Creus que els joves arquitectes, en finalitzar els seus estudis són capaços d'afrontar els nous contextos de la ciutat contemporània?

Segurament, ni els joves ni els vells són capaços de fer-ho! L'escola no

garantiza això i mai ho ha fet. Podríem pretendre que l'escola donés una mica més de visió, això sí. De fet, al departament sempre discutim entre la necessitat de donar instruments professionals - que té a veure amb la pretensió de capacitat a l'acabar la carrera - o la necessitat de donar criteris per usar instruments encara que no es coneguin. Què és el que hem de fer? La discussió és contínua i intentem buscar un cert equilibri.

Té prou presència la urbanística en els estudis d'arquitectura?

Les coses no tenen bona pinta. La tendència actual passa per a absorbir l'assignatura dins la mateixa projectació de l'arquitectura i els nous plans d'estudis tendeixen a dir que no hi hagi urbanística en el grau i passi a ser un postgrau. Jo crec que això no acabarà de succeir, tot i que la presència de la reflexió urbanística anirà disminuint dins la carrera. Llavors... sortiran els arquitectes amb visió de ciutat... no!!

El departament sempre ha lluitat per un paral·lelisme dins dels estudis de l'arquitectura i l'urbanisme. Jo crec que és una llàstima que pugui ser considerat com una especialització posterior ja que el paper de l'arquitecte té una enorme repercussió en la ciutat. Una major consciència de les qüestions urbanes li és imprescindible. Si a Barcelona hi ha hagut una bona qualitat de l'ar-

quitectura urbana és perquè els arquitectes tenen el cap ple d'algunes referències, idees, intencions, paraules... que potser no els capacita per organitzar la ciutat, però sí per entendre que actuen en un context molt ric i complex, amb la necessitat de ser entès, respectat i millorat.

I en el tercer grau a on es podria tractar la temàtica amb major complexitat, s'està abordant massa especialitzada i instrumentalment i, en definitiva, d'una manera reduccionista?

Sembla que al tercer cicle encara cal trobar-li tota la seva dimensió. Per començar, en tot això dels màsters hi ha un problema de paraules. Fins ara, la majoria dels màsters tenien una vocació professionalista i avui, en canvi, el màster es planteja com una continuació de la carrera, i per tant, té un caràcter universitari, no tan professional i que se suposa que hauria de recollir tot el dèficit de formació urbanística que els primers graus no donen. Des del meu punt de vista, hi ha una situació de canvi en l'estructura de l'alumnat que ha de tenir aquest nou tipus de màster. Fins ara, els interessos dels estudiants eren bastant instrumentals. En la mesura que el nou màster de recerca hauríem d'esperar que acollís uns arquitectes que volen continuar una formació urbanística hauria de permetre un tipus de cursos més capaços de tractar idees, crítiques i de discussions més formatives. La diferència del tipus d'alumnat es començarà a notar a partir d'ara en la mesura que el departament sigui capaç d'oferir un programa atractiu perquè una part dels estudiants es vegin seduïts per aquest tipus de reflexió. Per tant, estem en una situació d'oportunitat de muntar un nou programa d'urbanisme amb una certa coherència i es deixi de tractar d'una suma d'espurnes que és tal i com és ara.

I què és el que s'ha d'ensenyar en relació amb els problemes que afrontem en la nova ciutat que apareix? Ho diem perquè hi ha molt autors que venen d'altres disciplines que posen en crisi els models i els instruments formals clàssics de la disciplina arquitectònica i n'afegeixen uns altres de menys formals des de l'antropologia, la sociologia... Creus que estan en crisi els instruments que hem après?

No sé si els hem après! (riures).

Seguidor d'una saga familiar de destacats arquitectes i pensadors de la ciutat, Manuel de Solà-Morales (Barcelona 1939) és un referent internacional en tot allò que avarca el fenomen urbà, tant en el pla teòric com en el pràctic. Des del seu despatx professional ha realitzat tot tipus de projectes arreu d'Europa -Alcoi, Berlín, Barcelona, Grôningen, Leuven, Nàpols, Porto, Saint-Nazaire, Salzburg, Trieste...- a on tenim exemples construïts de la seva reflexió teòrica, desenvolupada en gran part des del Laboratori d'Urbanisme de l'ETSAB, el qual ha enriquit la visió de la ciutat i els instruments per abordar-la. Director de l'ETSAB del 1994-1998, actualment és professor i catedràtic del departament d'Urbanística. També és autor de nombrosos articles i llibres, editor de revistes i comissari d'exposicions com Ciutats, Cantonades al Fòrum 2004. Recentment ha aparegut una monografia sobre el seu treball titulada A matter of things que encara no ha estat publicada al nostre país. Ens rep al seu despatx del departament, on parlem sobre les problemàtiques actuals de la ciutat, de la qual n'és un apassionat, sempre qüestionant-la i reformulant-la...

Segur que sí, que estan en crisi... Tampoc sé si les crítiques des del camp de les ciències socials són massa fèrtils. Ho són com a comentar i com a crit d'alerta, però ja fa molts anys que alerten sobre la complexitat de fenòmens que es donen en la ciutat, però no s'acaba de demostrar que hi hagi cap proposta realment útil. Les reflexions que fan sí que en són d'útils, i tant! I n'hi ha moltíssimes.

La crisi dels instruments de la planificació, que té més a veure amb la discussió que comenteu, està reconeguda per tothom. El que no està clara és la manera de sortir-se'n. Però, tota aquesta discussió més social i transversal, més mixta i híbrida està eclipsant una mica els vertaders objectius de l'urbanisme. Tota aquesta interdisciplinarietat està bloquejant una discussió interna més ideològica i crítica dins de l'urbanisme. L'urbanisme gairebé no apareix mai com una discussió d'idees, sinó com una qüestió d'oportunitat o de necessitat. Hi ha una manca gran de reflexió que és la que podria permetre un debat sobre els continguts propis de l'urbanisme que són els que poden tenir interès pels arquitectes que s'hi dediquin per tenir criteris i poder triar.

la ciutat contemporània és molt més rica del que ha estat mai la ciutat

També hi ha una sèrie d'autors que han descrit els nous fenòmens urbans amb termes a priori despectius i pessimistes (els famosos no-llocs...). Per aquests, les noves formes de ciutat i els seus elements desprenen banalitat, anonimats, no-relació, no-societat... Hi ha d'altres autors, en canvi, que associen valors positius a aquests espais, entenent-los com a llocs potencials per fer ciutat, espais plens de substància urbana. Creus que la ciutat contemporània està aportant coses positives a la ciutat i a la societat?

Jo penso que la ciutat contemporània és molt més rica del que ha estat mai la ciutat. La gran riquesa de la ciutat dels nostres dies és que ha augmentat enormement la seva varietat. I si sempre la ciutat ha estat el camp de les diferències -i no de les uniformitats- ara ho és més que mai. Ja ho he dit altres cops, pensar que el valor de la ciutat és l'ordre i la uniformitat és negar la ciutat. Ara bé, d'això en podem treure conclusions a tots els nivells? És clar que no, però fonamentalment és així.

I tots aquest termes de no-lloc els hem d'entendre com a categories intel·lectuals per reconèixer condi-

cions o situacions que no havien estat reconegudes encara. Amb tots aquests termes i autors s'ha d'anar en compte, ja que normalment són ambivalents. El no-lloc és un terme que un autor arrenca per a uns estudis que es fixen en el metro, els aeroports... que són llocs de gran densitat i de gran vitalitat urbana, i per tant els anomena no-llocs com a espais no recone-

guts fins aleshores, però que tenen les mateixes característiques dels llocs històrics (densitat, concentració, varietat...). Però és que aquest mateix terme s'aplica a situacions contraries (absència...). Doncs, les mateixes paraules es troben en diferents ocasions i s'han d'entendre segons el que estan descrivint.

I com podríem treballar i/o interpretar aquest nou context?

Últimament defenso -i n'he escrit algunes coses- l'existència d'una urbanitat material. La urbanitat i la condició de ciutat no està en una condició de centralitat o de continuïtat física, ni és una condició de les persones, ni tan sols de la vida social. La urbanitat és una condició de la matèria. Hi ha coses que són urbanes a través de la seva matèria. Una autopista, un tramvia, un pàrquing, una paret... són urbans

en la mesura que transmeten significats i relacions d'interdependència. Com a projectistes de la ciutat, això és el que més ens ha d'interessar. Plens o buits? Continuïtats o discontinuïtats? En el fons no és allò més decisiu a l'hora de fer ciutat. El més important és quan els elements de la ciutat estan carregats d'interdependències. Això és el que hem de saber relacionar,

relacions entre ells?

El meu pensament últimament és insistir en què les coses es pensin en sí mateixes. El que passa és que si les penses molt bé, estaràs incorporant les relacions entre elles. M'interessa molt més el pensament urbanístic inductiu -d'allò concret a allò general- que no pas el deductiu que és el que tradicionalment ha estat funcionant -

com a projectistes, amb la pedra, l'asfalt, el vidre, el cotxe, el soterrani... Aquest pont entre les coses més generals i les coses concretes és el que guarda el secret de l'urbanisme. És molt difícil de projectar, però molt fàcil de reconèixer-ho després en la realitat. La ciutat contemporània és la que més ens demostra aquestes coses. Una gasolinera és un lloc d'una enorme intensitat perquè està en l'imaginari de les persones, està en el funcionament dels moviments, està en la presència en el paisatge... acaba sent un material, un element, capaç d'incorporar relacions urbanes. Podem discutir eternament sobre paraules, conceptes, categories per descriure els fenòmens urbans... però al final són les coses concretes les que compten.

I en aquests elements materials de la urbanitat -un pàrquing, una benzineria, un camp de futbol, una casa...- es poden pensar aïlladament o s'han d'establir

estructura urbana, pla metropolitana, grans infraestructures, d'allà se'n dedueixen unes parts, i després un detall-. Doncs no, no, no! Ja hauríem de ser prou llestos per pensar des de les coses cap al conjunt i no al revés. Alguns diran -però s'ha de pensar, per exemple, el sistema de trens! Evidentment, però pensem-lo com a un element en sí mateix.

S'ha de pensar de conjunt, evidentment! Però com es pensa bé de conjunt? Des de les coses i sense fer abstraccions massa grosses. Ja n'hi ha massa d'infraestructuralisme com a criteri. Hem de pensar ja en l'intraestructuralisme, les coses des de dins! S'ha de ser prou capaç de saber trobar en les coses concretes la seva condició general. I això no vol pas dir només les coses petites, també de les grosses! El tamany no és l'escala, les coses grosses no sempre són les que abasten més, de vegades són les més petites les que ho fan.

Es tractaria de pensar a fons el

cas particular contra un model genèric?

Primer de tot, jo no crec en la ciutat genèrica! És clar que tot ho pots igualar, però et perds la novel·la!! L'experiència que tu tens de la ciutat mai és genèrica, per lletja i avorrida que sigui la ciutat! La gent que viu als pobles, són perfectament conscients de la especificitat del lloc a on viuen. L'experiència i la qualitat de l'espai és allò més bonic de l'urbanisme. La cartografia, les estadístiques, les teories han matat en bona part tot això. S'han creat grans sistemes de raonament que tendeixen a dissimular aquestes diferències. Una de les bones coses que ens permet la globalització és a apreciar aquestes diferències dins d'un sistema cada cop més interdependent i menys homogeni.

mesures, quines distàncies, quines jerarquies... són les necessàries. Crec que falta pensar més en detall, específicament, el model territorial de Catalunya.

Imaginem que abans que acabi aquesta legislatura el govern aprova la nova distribució territorial de Catalunya i la nova llei d'Àrea Metropolitana de

De cara a Barcelona, quins són els problemes actuals, les possibles solucions i quina ha de ser la manera de pensar-la?

A Barcelona li està costant molt fer el salt a una dimensió metropolitana i territorial més àmplia. L'estructura administrativa dels municipis funciona massa introvertida i cadascú va a la seva. La mentalitat no s'acaba d'adaptar. Per exemple, l'estructura de zones verdes encara és vista des d'un punt de vista molt municipal -i s'han fet coses molt positives-, però això fa que Barcelona encara sigui una mica antiga en aquest sentit. La planificació encara és molt clàssica i encara es pensa en termes tradicionals de plans d'infraestructures, de zones, de reserves... Les infraestructures són molt importants, però no hem de pensar que el principal problema que tenim és aquest. Si d'aquí dos anys tenim uns trens i un aeroport que funcionen mínimament ja estarà tot solucionat? No ho crec pas. Hem de decidir què volem ser. Com Madrid? O com les ciutats holandeses -ciutats de menys d'un milió d'habitants en xarxa- que són les més intel·ligents i modernes? Aquestes són qüestions bastant bàsiques que ens hem de plantejar. Quin sistema urbà, territorial, social ens convé?

Barcelona intentant casar-ho tot... encara faltaria lluitar contra un problema present a tota Europa, que és la rigidesa dels Estats-Nació en detriment d'unes àrees metropolitanes europees que busquen ser interdependents i tenir centres de decisió propis. S'han de trencar aquestes estructures tan rígides de gestió?

No crec que s'aprovin totes aquestes lleis, potser en farem alguna aproximació... Ara bé, si jo penso en alguna reforma administrativa no és amb la que s'està parlant. Mentre hi hagi mil municipis a Catalunya és molt difícil fer urbanisme. Cadascun amb la seva zona industrial, el seu poliesportiu... això és un terrible minifundi urbanístic! La reforma administrativa que avui es planteja és molt tímida en termes d'una possibilitat de tenir un projecte territorial una mica ambiciós. En urbanisme, mentre hi hagi aquest fraccionament que fa que municipis veïns es facin la punyeta per aconseguir una fàbrica o una empresa... tot és massa difícil. Aquestes són coses molt bàsiques que estan frenant molt la transformació moderna d'aquest país.

Refer això és molt difícil si es comença mirant des de dalt. I si es comença per baix dona molta feina! Aquest és el problema! S'ha de conèixer molt tot per decidir què passa en cada lloc. Per això es va inventar el centralisme, perquè des de dalt sempre tot es veu més fàcil. Si vols anar al revés la feina es multiplica, i en això estem.

Tindríem en el model de xarxa de ciutats un model propi a Catalunya?

Jo penso que el model de xarxa necessita ser molt selectiu. Perquè un model de xarxa de ciutat sigui eficaç cal que Granollers, Mollet i Sabadell no tinguin la mateixa importància... Una estratègia territorial passaria per veure quines

“M'interessa molt més el pensament urbanístic inductiu - d'allò concret a allò general- que no pas el deductiu”

